

PEDAGOGIK PRAGMATIK YONDASHUV ASOSIDA BO'LAJAK O'QITUVCHILARDA SUN'IY INTELLEKT TEXNOLOGIYALARIDAN FOYDALANISH KO'NIKMALARINI RIVOJLANTIRISH METODIKASI

Mamasoliyeva Shirinoy Sirojiddin qizi

“UNIVERSITY OF ECONOMICS AND PEDAGOGY”

“Boshlang‘ich ta‘lim” kafedrası o‘qituvchisi

DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.23231461>

Annotatsiya: Ushbu maqolada pedagogika oliy ta'lim muassasalari talabalarida (bo'lajak o'qituvchilarda) sun'iy intellekt (SI) texnologiyalaridan foydalanish ko'nikmalarini pedagogik pragmatik yondashuv asosida rivojlantirishning nazariy va metodik asoslari tadqiq etilgan. Pedagogik pragmatizm tamoyillarining bo'lajak o'qituvchilarning kasbiy tayyorgarligidagi o'rni ochib berilib, dars ishlanmalarini tuzish, ta'lim jarayonini shaxsiylashtirish va pedagogik diagnostikada SI vositalarini qo'llashning bosqichma-bosqich metodikasi ishlab chiqilgan.

Kalit so'zlar: Pedagogik pragmatizm, bo'lajak o'qituvchi, sun'iy intellekt, kasbiy kompetensiya, metodika, prompt-injeneriya, ta'lim samaradorligi.

Аннотация: В данной статье исследованы теоретические и методические основы развития навыков использования технологий искусственного интеллекта (ИИ) у студентов педагогических высших учебных заведений (будущих учителей) на основе педагогико-прагматического подхода. Раскрыта роль принципов педагогического прагматизма в профессиональной подготовке будущих учителей, а также разработана пошаговая методика применения инструментов ИИ при разработке планов уроков, персонализации образовательного процесса и проведении педагогической диагностики.

Ключевые слова: Педагогический прагматизм, будущий учитель, искусственный интеллект, профессиональная компетентность, методика, промт-инжиниринг, эффективность образования.

Abstract: This article explores the theoretical and methodological foundations for developing artificial intelligence (AI) technology utilization skills among students of pedagogical higher education institutions (future teachers) based on a pedagogical-pragmatic approach. The role of pedagogical pragmatism principles in the professional training of future teachers is revealed, and a step-by-step methodology for applying AI tools in lesson planning, personalization of the educational process, and pedagogical diagnostics is developed.

Keywords: Pedagogical pragmatism, future teacher, artificial intelligence, professional competence, methodology, prompt engineering, educational effectiveness.

Zamonaviy global raqamlashtirish sharoitida ta'lim tizimi tubdan o'zgarib bormoqda. Oliy ta'lim muassasalari oldida turgan eng muhim vazifalardan biri — raqamli asr talablariga to'la javob beradigan, zamonaviy axborot-kommunikatsiya texnologiyalari va sun'iy intellekt (SI) vositalarini o'z kasbiy faoliyatida erkin qo'llay oladigan raqobatbardosh kadrlarni tayyorlashdir. Xususan, bo'lajak o'qituvchilarni tayyorlash jarayonida ularning metodik kompetensiyalari bilan birga raqamli savodxonligini ham uzviy rivojlantirish talab etiladi. Ma'lumki, John Dewey va boshqa olimlar tomonidan asos solingan **pedagogik** pragmatik yondashuv ta'limni real hayotiy ehtiyojlar, amaliy harakatlar va shaxsiy tajriba bilan bog'laydi. Unga ko'ra, har qanday bilim amalda sinab ko'rilgandagina o'zining haqiqiy qiymatini

namoyon qiladi. Shu nuqtai nazardan, bo'lajak o'qituvchilarda sun'iy intellektdan foydalanish ko'nikmalarini pragmatik yondashuv asosida shakllantirish dolzarb ilmiy-pedagogik muammo hisoblanadi.

1. Pedagogik pragmatizm tamoyillarining SI muhitida namoyon bo'lishi

Pragmatik yondashuv ta'lim oluvchini passiv tinglovchidan faol ijodkorga aylantiradi. Sun'iy intellekt texnologiyalari (ChatGPT, Claude, Gemini, turli pedagogik generatorlar) ta'lim jarayoniga kirib kelishi bilan pragmatizm tamoyillari yangi mazmun kasb etmoqda:

- Amaliy harakat orqali o'rganish ("Learning by doing"): Bo'lajak o'qituvchi sun'iy intellekt nazariyasini yod olishi emas, balki uni o'quv dasturlarini tuzish, o'quvchilar uchun interaktiv topshiriqlar yaratish jarayonida amalda sinab ko'rishi kerak.

- Foydalilik va natijadorlik: SI vositalaridan foydalanish o'qituvchining kundalik mashaqqatli texnik ishlarini (masalan, hujjat yuritish, shablon dars rejalarini tuzish) qisqartirib, uning asosiy e'tiborini o'quvchi bilan bevosita muloqot qilish, pedagogik empatiya va ijodkorlikka yo'naltirishi lozim.

- Tanqidiy refleksiya: Pragmatik yondashuv talabaga SI bergan har qanday ma'lumotni ko'r-ko'rona qabul qilishga emas, balki uni o'zining shaxsiy tajribasi, metodik bilimlari va o'quvchilarning psixologik xususiyatlaridan kelib chiqqan holda tanqidiy saralashga o'rgatadi.

2. Bo'lajak o'qituvchilarda SI ko'nikmalarini rivojlantirishning bosqichma-bosqich metodikasi

Pedagogika yo'nalishi talabalarida SI vositalaridan foydalanish ko'nikmalarini shakllantirish uzluksiz va izchil jarayon bo'lib, uni quyidagi uchta asosiy bosqichda amalga oshirish maqsadga muvofiq:

I bosqich: Motivatsion-axborotli (Tanishuv va kasbiy chegaralarni anglash)

- Maqsad: Talabalarda SI texnologiyalariga to'g'ri ilmiy-metodik yondashuvni shakllantirish.

- Mazmun: Talabalar ta'limda SI ning imkoniyatlari (tezkor ma'lumot izlash, g'oyalar generatsiyasi) va cheklovlari (gallyutsinatsiyalar, pedagogik empatiya yo'qligi, akademik halollik) bilan tanishadilar.

- Amaliy misol: O'qituvchi rahbarligida talabalar turli neyrotarmoqlarni sinab ko'radilar va ularning pedagogik matnlar yaratishdagi farqlarini tahlil qiladilar.

II bosqich: Operatsional-amaliy (Prompt-injeneriya va didaktik loyihalash)

- Maqsad: SI bilan samarali muloqot qilish (aniq buyruqlar yozish) va uni dars jarayoniga tatbiq etish malakasini hosil qilish.

- Mazmun: Talabalar pedagogik vazifalarga mos promptlar tuzishni o'rganadilar. Masalan: *"Blum taksonomiyasiga asoslanib, 7-sinf fizika fanidan 'Bosim' mavzusi uchun muammoli ta'lim elementlarini o'z ichiga olgan 45 daqiqalik dars ishlanmasini tuzib ber"* kabi aniq buyruqlar orqali ishlaydilar.

- Amaliy misol: Talaba SI yordamida o'zlashtirishi past bo'lgan o'quvchilar uchun differensial topshiriqlar va iqtidorli bolalar uchun olimpiada darajasidagi savollar bankini yaratadi.

III bosqich: Reflektiv-ijodiy (Pedagogik amaliyot va mustaqil tatbiq)

- Maqsad: Olingan ko'nikmalarni real maktab muhitida sinovdan o'tkazish va amaliy natijalarni baholash.

- Mazmun: Talaba maktabdagi pedagogik amaliyot davrida o'zi SI yordamida tayyorlagan didaktik materiallar, interaktiv o'yinlar yoki test sinovlarini darsda qo'llaydi. Darsdan so'ng uning samaradorligini tahlil qiladi (refleksiya qiladi).

- Amaliy misol: Amaliyotchi talaba o'tkazgan darsi bo'yicha o'quvchilarning fikrini va o'zlashtirish darajasini SI yordamida tahlil qilib, metodik xatolarini tuzatish bo'yicha tavsiyalar oladi.

3. Metodik ta'minot va samarali vositalar

Ta'lim jarayonining pragmatik samaradorligini oshirish uchun quyidagi interaktiv metodlardan foydalanish tavsiya etiladi:

1. Keys-stadi (Pedagogik keyslar): Talabaga o'qitish jarayonida yuzaga keladigan real qiyin vaziyat (masalan, sinfdagi passivlik yoki tushunmovchilik) beriladi va undan chiqish uchun SI yordamida qanday innovatsion metodik yechim topish mumkinligi muhokama qilinadi.

2. Loyiha metodikasi (Project-based learning): Talabalar guruhlariga bo'linib, muayyan fan bo'yicha "SI yordamida o'qitish elektron platformasi yoki raqamli metodik qo'llanma" loyihasini ishlab chiqadilar.

3. Peer Review (O'zaro ekspertiza): Talabalar bir-birlarining SI yordamida tayyorlagan dars ishlanmalarini o'zaro tekshirib, ulardagi pedagogik xatolarni tanqidiy muhokama qiladilar.

Xulosa va tavsiyalar

Pedagogik pragmatik yondashuv asosida bo'lajak o'qituvchilarda sun'iy intellektdan foydalanish ko'nikmalarini rivojlantirish ta'lim sifatini oshirishning muhim omilidir. Bu jarayon bo'lajak o'qituvchiga SI ni shunchaki avtomatlashtirilgan o'yinchoq yoki ko'chirish vositasi sifatida emas, balki o'quv jarayonini shaxsiylashtiruvchi, vaqtini tejovchi va ijodiy yondashuvni rag'batlantiruvchi ishonchli amaliy sherik sifatida qarashni o'rgatadi.

Amaliy tavsiyalar:

- Pedagogika oliy ta'lim muassasalarining o'quv rejasiga "Ta'limda sun'iy intellekt va raqamli didaktika" nomli maxsus maxsus kursni kiritish.

- Talabalarning pedagogik amaliyot kundaliklariga SI vositalaridan foydalangan holda dars samaradorligini oshirish natijalari bo'yicha tahliliy hisobot qismini qo'shish.

- Professor-o'qituvchilar uchun darslarda neyrotarmoqlardan foydalanish bo'yicha amaliy master-klasslar va uslubiy seminarlar muntazam tashkil etish.

Ushbu uslubiy yondashuvlar bo'lajak o'qituvchilarning kasbiy moslashuvchanligini oshirib, ularni zamonaviy maktab o'quvchilarining ehtiyojlariga to'la javob bera oladigan yuqori malakali mutaxassis qilib yetishtiradi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. Dewey, J. (1938). Experience and Education. New York: Macmillan.
2. O'zbekiston Respublikasining "Ta'lim to'g'risida"gi Qonuni. – T., 2020.
3. Saidov, A. (2025). Raqamli pedagogika va sun'iy intellekt texnologiyalari. – Toshkent.